

PROJENİN ADI

“ÇETE AYŞE”

PROJENİN AMACI

Milli Mücadele yıllarında Aydın’da nâm salmış Çete Emir Ayşe Efe’yi Tanımak ve Gelecek Nesillere Tanıtmak

GİRİŞ

Efe, tarihte Batı Anadolu’da özellikle Aydın, Denizli ve Muğla illeri ve Ödemiş ilçesinde yaşamış, silahlı ve mevcut düzene değişik nedenlerle başkaldırmış olan kişilere verilen isimdir. Efelik, özellikle Batı Anadolu’da gelişen Türk kültürünün önemli bir ayağını oluşturmaktadır ve pek çok araştırmaya konu olmuştur. Bununla beraber, araştırmacılar efelik kavramının tanımı, bu kavrama ait olan değerlerin sınırlarının çizilmesi ve efeliğin doğuşu konusunda tam olarak fikir birliğine varamamışlardır. Farklı zamanlarda farklı yönleriyle karşımıza çıkan efelik kültürü, Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte fiilen sona erse de hâlâ Türk kültürünün önemli bir parçasını oluşturmayı sürdürmektedir.

Batı Anadolu Bölgesi’nde yerel idarenin ve yerel otoritelerin haksız uygulamalarına karşı çıkarak dağa çıkan ve dağlarda kendi kanunlarına göre adaleti sağladığını düşünen

kitleye zeybek, bunların başlarında bulunan kişilere ise efe denilmektedir. Efe, aynı amaç için bir araya gelmiş grubun başı, yöneticisidir.

Peki “**Efelik**” gerçekte nedir?

Efelik, Cumhuriyet Dönemi'ne kadar temeli çok eskilere dayanan bir yaşam biçimidir. Kendilerine göre kanunlar koyan ve bu kanunlara sadık kalan efe ve zeybeklerin yaşantıları dikkat çekmiş ve merak edilmiştir. Efelerin bu yaşantıları bazen yaşayışlarını simgeleyen kıyafetlerine ilham olmuş, bazen türkülerde dilden dile dolaşmış, bazen de notalara dökülerek her figürü kendine has anlamlar içeren zeybek danslarını oluşturmuştur. Efelik kültürü sadece tarihçilerin, müzikologların ve halkbilimcilerin malzemesi olmamış, edebiyatta da sıklıkla kullanılan bir malzeme haline gelmiştir. Bugüne kadar efelik konusunda tarih, müzik ve halkbilimi araştırmacıları tarafından epeyce araştırma yapılmıştır. Fakat efelik kültürünün Türk romanlarına yansımaları konusunda, konuyu bütün bir şekilde ele alıp değerlendiren bir çalışma yoktur. Hâlbuki özellikle Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda efelik ve efelerin maceraları doğrudan ya da dolaylı olarak pek çok romanın konusunu oluşturmaktadır. Genellikle Batı Anadolu Bölgesi'nde yaşamış ya da söz konusu bölgenin insanını iyi tanıyan yazarlar tarafından telif edilen efelikle ilgili romanlar, bugüne kadar derli toplu bir şekilde incelenmemiş, romancıların efeliğe ve efelere bakışı tam olarak ortaya konulamamıştır.

Efeler, halk tarafından öyle sevilmiş ki, adlarına şiirler yazılıp, destanlar düzülmüş. Öyle ki bazı Efeler efsane haline gelmiş ve onların bedenine kurşun işlemeyeceği halkın en büyük inancı olmuştur. Bunlara Çakırcalı Mehmed Efe ve Yörük Ali Efe örnek olarak gösterilebilir. Çakırcalı Efe'ye öyle hürmet etmiş ki halk, bugün dahi mezarının yanından geçen köylüler “**Yol ver Çakırcalı, yabancı değiliz**” derler.

Efeler, Milli Mücadele'nin en çetin zamanlarında düşmana karşı dik duruşlarıyla, canının hiçe sayarak çarpışmalarıyla da bir destan haline gelmişlerdir. Milli Mücadele kazanılmış, direnişçi Efeler de bu vakitten sonra silahlarını asmışlar ve faaliyetlerine son vermişlerdir.

Zeybeklik Efelikten bir alt makam olarak tanımlanabilir. Her Efe bir zeybeğdir. Ancak her zeybek bir Efe olamaz. Efelik ve zeybeklik kültürü hiyerarşik bir düzen teşkil eder. Efe grubuna katılabilmek için öncelikle kızan olarak eğitim alınır. Kızanlar zeybekler tarafından eğitilerek öncelikle zeybeklik rütbesine gelmeleri sağlanır. Zeybekler içinden en gözü pek, en yiğit, en zeki olanı ise o grubun Efesi olur. Efe tektir. Zeybekler ve kızanlar ise birden fazladır. Ondan ötürüdür ki, her Efe öncelikle kızan, sonra zeybek, daha sonra Efe olmuştur.

Bugün zeybek oyunu olarak tabir edilen halk dansının da kökü bu döneme dayanmaktadır. Efeleri etrafında dört dönen zeybekler, bu oyunun başlıca mimarlarıdır.

Efelik ruhu kavramı, o günlerden bugünlere miras kalmış bir yaşayış biçimidir. Efelerin bugün hiç biri hayatta değildir. Ancak Efelik ruhu bugün dahi ayaktadır. Bugün Ege'nin yeni Efeleri, Akdeniz'in yörükleri, Karadeniz'in uşakları, Anadolu'nun Seymenleri, Doğunun Gakkoşları, Dadaşları vatan müdafası söz konusu olduğunda, yine Efelik ruhunu yaşatacaklardır. Çünkü bu toprağın insanının hamurunda vardır yiğitlik, mertlik, cesaret ve de hürriyet. Bizim efemiz **İMAMKÖYLÜ ÇETE EMİR AYŞE**'dir.

YÖNTEM

Projemize konu olan Çete Emir Ayşe'ye dair yerel ve ulusal basın-yayın organlarında çıkmış yazı, makale, anı, hatıralara dair bir literatür taraması yapılmıştır. Bu envanterler belirli bir sıra içinde hikaye edilmiştir.

BULGULAR VE YORUMLAR

ÇETE EMİR AYŞE

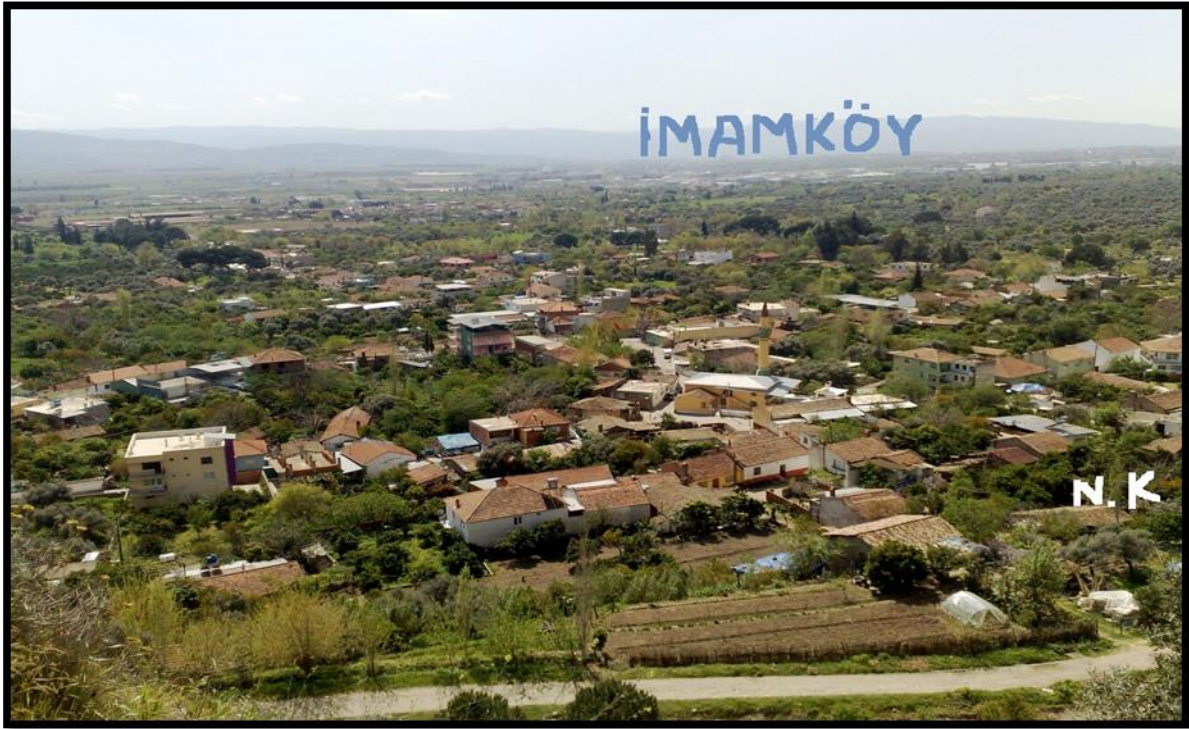
Türk milleti şanlı tarihi süreci boyunca erkeği kadar kadınıyla da destanlar yazmış, filmlere, senaryolara konu olan şahsiyetler yetiştirmiş bir millettir. İlkçağlardan itibaren Kurtuluş Savaşı'na kadar her dönemde bir Türk kadını, sömürüye, istismara, haksızlığa

karşı mücadele vermiştir. Şerife Bacı, Halide Onbaşı, Halime Çavuş, Nezahat Onbaşı, Gördesli Makbule, Erzurumlu Kara Fatma, Tayyar Rahmiye ve diğerleri..

Ege'nin en güzel yerleşim yerlerinden biri olan Aydın, eski çağlardan beri birçok tarihi olaya, şahsiyete ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Milli mücadele döneminde de çok sayıda mücadeleye sahne olmuş, gerek Yunan gerekse İtalyan işgalleri sırasında bölgede destansı olaylar yaşanmıştır. Milli mücadele yıllarında Aydın çevresinde faaliyet gösteren, düşman işgallerine tepki gösteren kişilerden biri de belki de en önemlisi Çete Ayşe'dir.

Çete Emir Ayşe;

1894 tarihinde Aydın Merkez İmamköy'de doğmuştur. Baba adı Mustafa'dır. 1910 yılında Kayacık nüfusuna kayıtlı Mustafa ile evlenmiş, evliliğinden 2 kız çocuğu olmuştur. 1915 tarihinde I. Dünya Savaşı Çanakkale Cephesi'nde savaşa katılan eşi Mustafa, şehit olmuş, Ayşe; iki kızıyla tek başına kalmıştır.

Eşinin ölümü üzerine Kayacık Köyü'nden hareketle tekrar ailesinin yanına İmamköy'e yerleşmiştir. Kendisini yakinen bilenlerin tarifine göre uzun boylu, sarışın bir fiziki yapıya sahiptir. 1919 tarihinde Yunanlıların Aydın'ı işgal etmeleri üzerine Yunan kuvvetlerinden uzaklaşmak için 2 arkadaşı ile Menderes Nehri üzerinden kaçmaya çalışırken teknenin devrilip arkadaşlarının boğulması üzerine tekrar geriye dönmüştür. İmamköy'e ulaştığında eşinden kendisine kalan küpelerini satarak kendisine bir mevzer

almış, komşusunun da silah öğretisi ile ateş etmeyi, nişan almayı tamamen kavramıştır. Bu olaydan itibaren Emir Ayşe olmuştur Çete Ayşe....

“Yunan kuvvetleri Aydın'a geldiğinde İmamköyü'nde idim... On beş gün evvel düşman Nazilli'ye vardı... Dayanamadım martın tüfeğimi aldım çıktım.”¹

Kendisi genellikle Aydın Köşk bölgesinde bireysel olarak Yunan kuvvetleriyle çatışmaya girmiştir. Tepkinin, mücadelenin özüne doğru şekilde yaklaşarak Umurlu'da bulunan **Sancaktar Ali Efe** grubuyla birleşmiş, mücadeleye destek vermiştir. Bu dönemde Yunan ile yakın temas sağlanmış, yaptığı mücadelenin **“herkes tarafından yapılan bir davranış”** olarak tanımlayarak mütevaziliğini de göstermiştir.

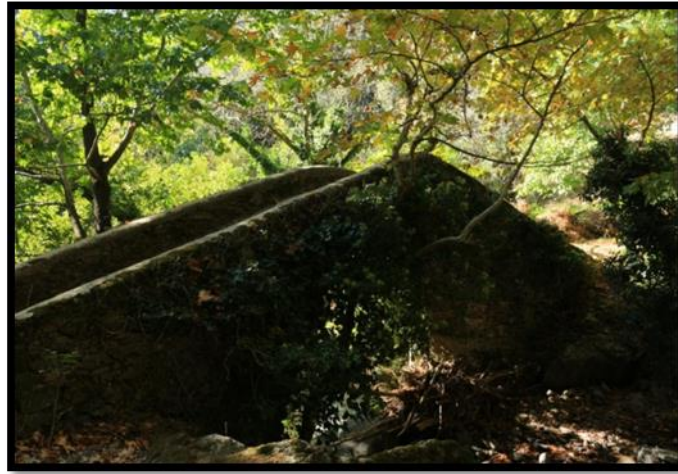

“Bazı kadınların içinde bir pehlivan; bazı erkeklerin içinde de, korkaklıklarından dolayı bir kadın gizlidir. Kemer belindir, çizme ayağın, börk başındır. Mademki burası bizim vatanımız; biz de bu vatanın olmalıyız.” diyen Çete Ayşe, bir çok davranışı ve duruşuyla tarihte sıklığına rastlanmayacak bir örnek şahsiyet olmuştur. Bu dönemde kendisine silah ve kızan bakımından destek sağlanmıştır. O her zaman mücadeleyi esas almış, geriye bakmadan hep ileriye doğru, mücadeleyi esas alarak başarıya ulaşmıştır.

¹ "İmamköy Kadın Kahramanı Çete Ayşe". İmam Köyü. 16 Mart 2017 tarihinde kaynağından arşivlendi. Erişim tarihi: 11 Mart 2017.

Emir Ayşe; Yörük Ali Efe ve arkadaşları ile tarihte **Malgaç Baskını** olarak geçen meşhur Yunan karakol baskınına da katılmıştır. Bu baskın, 16 Haziran 1919 tarihinde Sultanhisar ile Atça arasındaki Malgaç deresinin üzerinden geçen, Osmanlı'nın ilk Demiryolu olan İzmir-Aydın demiryolu üzerindeki Malgaç Demiryolu köprüsü yanındaki Yunan karakoluna yaptıkları baskındır. Bu baskında, **Malgaç Köprüsü**'nün doğusunda köprüyü korumakla görevli 20 kişilik üstün donanımlı ve Makineli tüfeklerle güçlendirilmiş Yunan müfrezesi, topyekûn imha edilmiş, makineli tüfeği ile bütün tüfekleri, askerî mühimmatı, cephanesi ve donanımı tümüyle ele geçirilmiştir. Yunan müfrezesinin yardımına gelen Yunan jandarmaları da geri püskürtüldü. Baskın sonrası demiryolu köprüleri ve rayları kullanılmaz hâle geldiğinden Yunanlar bir süre Aydın-Nazilli hattında sevkiyat yapamamışlardır.

Baskın sonunda köprü başında bulunan karakol tümüyle imha edilmiş, cephane ve erzaklar ele geçirilmiştir. Bu baskın Batı ve Güney Anadolu'da düzenli, bilinçli ve millî şuurla düşmana yapılan ilk baskın olarak kabul edilmektedir. Bugün bu köprü hala kullanılmakta olup, doğa severlerin ilgisiyle karşılaşmaktadır.

Çete Ayşe, Aydın ve çevresindeki birçok Yunan işgal sahasında Yunanlılarla göğüs göğüse mücadele etmiştir. Zaman zaman efelerin genelde uğrak yeri olan İlkçağlarda adı **Tralles** olan ve Yöre halkının **Üç Gözler** olarak bildikleri mekanda zaman geçirmişlerdir.

Umurlu'daki Sancaktar Ali Efe grubuna katılan Ayşe kadın, aynı gruptaki **Çiftlikli Kübra** ve **Ayşe Çavuş** ile birlikte ilk olarak **Kepez** sırtlarında düşmanla savaştı, daha sonra Aydın Cephesinde yer aldı. Düşmanın Aydın'dan birinci kez çıkartılması üzerine köyüne geri döndü. Aydın'ın Yunanlılar tarafından ikinci kez işgal edilmesi üzerine **Yörük Ali Efe** grubuna katılarak Köşk Cephesindeki çatışmalarda yer aldı ve Milli Mücadele'nin sonuna kadar savaştı.

Çete Ayşe, Milli Mücadele tarihinde “efe” elbisesi giymiş ve bu elbisenin hakkını sonuna kadar vermiş nadir kişilerdendir. Kendisi sadece Aydın’ın düşman işgalinden kurtuluş tarihi olan 7 Eylül 1919 tarihine kadar değil, düşmanın her türlü ile, cehaletle, zulümlerle, her türlü şeytani duygular ile mücadele etmiştir. Milli Mücadele örneği sergilemesinden dolayıdır ki Gazi **Mustafa Kemal** Paşa tarafından kendisine bir teklif sunulur. Kendisine gelen teklifle TBMM kırmızı şeritli İstiklal Madalyasına layık görülür. Bu madalya hakkını veren bir kişinin daha göğsünde onurlandırılmıştır.

Çete Emir Ayşe, 1967 tarihinde doğduğu ve bağımsızlık mücadelesini verdiği Aydın İmamköy'ünde ölene kadar tek katlı evinde mütevazı bir hayat sürmüştür.

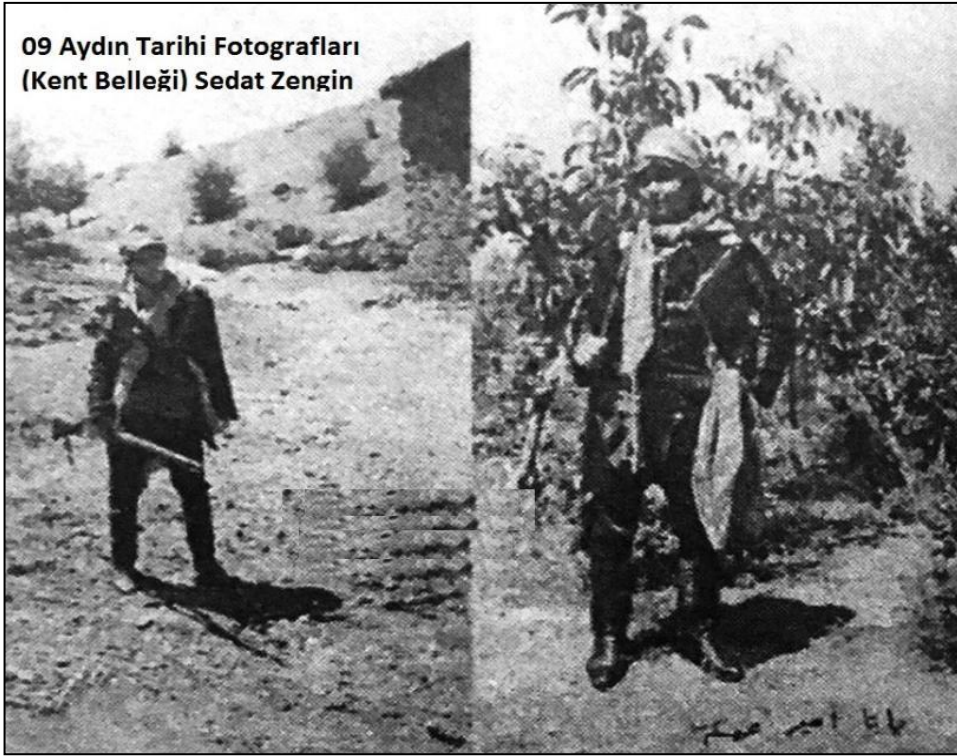

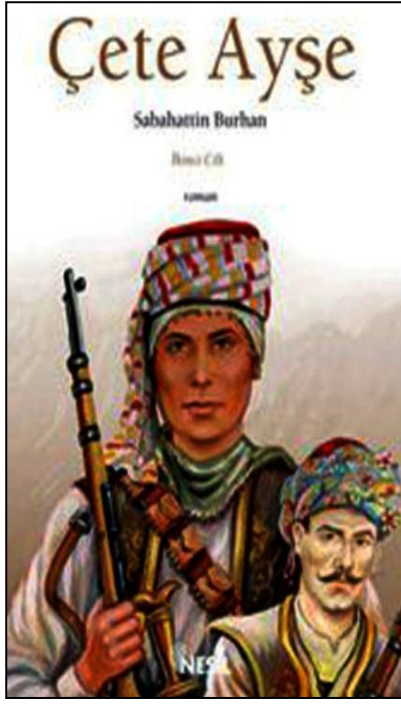
Milli Mücadelenin Kadın Kahramanı Çete Ayşe günümüz de hala saygıyla anılır. Onun ruhunda ki cesurluk, kararlılık ve milli mücadele aşkı şimdiki kadınlarımıza da en güzel şekilde örnek almıştır. Bir başka deyişle cephe de bir erkek gibi savaşan Çete Ayşe, kadınlarımızın örnek alarak gurur duyduğu bir isim olarak tarihe altın harflerle yazılmıştır.

Çete Ayşe'nin onurlu mücadelesini beyaz perdeye yansıtmak için senaryo çalışmalarına başlanmıştır. Başrolünü sanatçı Zehra DENİZ'in yapmış olduğu proje, tüm hızıyla başlamış, Nazilli'nin Toygar Köyü, İmamköy, Dalama ve İsabeyli'de Belediye Başkanı Haluk ALICIK'ın da desteği ve basındaki manşeti ile "40 inanmış kişi 40 günde" filmin çekimini tamamlamışlardır.

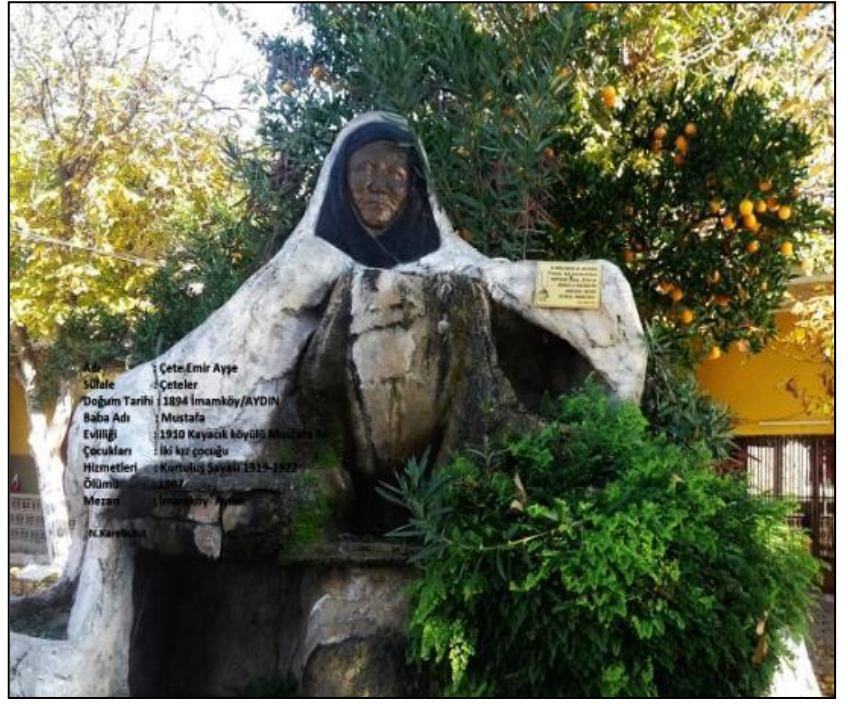

Aydın İmamköy kendisini bugünlere getiren Çete Ayşe'ye sahip çıkmaktadır. Mahalli araştırmacıların gözünde Çete Ayşe, gerek kitaplarda, gerek resimlerde ve gerekse yöresel yapıtlarda can bulmuş, gelecek nesillere aktarılmıştır.

**Yazar Selahattin Burhan
Tarafından yazılan Roman**

İmamköy Köy Meydanındaki Çete Ayşe Büstü

İstiklal Madalyası Alan Türk Büyükleri Panosu

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu proje çalışması ile, milli mücadele döneminde Aydın'a has değerlerden biri olan Çete Emir Ayşe'yi tanıdık. Efe'ye dair yaşananları ve bölgenin sosyal ve kültürel kimliği hakkında paylaşımlarda bulunduk.

Efe'nin tanıtımı ve projemiz kapsamında şunların yapılmasını öneriyoruz:

- Çete Emir Ayşe'yi yeni kuşaklara tanıtmak, bununla ilgili olarak yerel basında yayınlar hazırlamak,
- Projemiz için derlemiş olduğumuz anekdotlardan oluşan broşürler hazırlamak ve bunları her düzeydeki okullarda dağıtmak,
- Özellikle Aydın bölgesinde Çete Ayşe'nin mücadele ettiği mekanlara ona dair tanıtım panoları hazırlamak,
- İmamköy başta olmak üzere o bölgeye turistik kültürel geziler düzenlemek,
- O'na dair yerel basında yayınlanan eserler, tanıtım videolarını, filmler vb nin ulusal basına taşınmasına olanak sağlamak.

KAYNAKÇA

https://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ete_Ay%C5%9Fe

<https://www.haberturk.com/galeri/yasam/418816-cete-ayse-filmi-cekiliyor>

<https://www.biyografya.com/biyografi/247>

<http://imamkoy.com/index.php/koyumuzun-kadin-kahramani-cete-ayse/>

<https://www.zuuh.net/cete-ayse/>

<http://www.bendeyazarim.com/Yazar/News/15058/Cete-Ayse-Osman-OCAL>

Çete Ayşe Film Fragman youtube <https://www.youtube.com/watch?v=8n7cgfot5iA>

Çete Ayşe Filmi Full https://www.youtube.com/watch?v=Fi_GZOeTAbk